

Nesil aladasy

Category: Kitapcy, Medisina, Sözler
написано kitapcy | 23 января, 2025
Nesil aladasy NESIL ALADASY

Ene süýdüniň gudratyny subut etmek üçin turuwbaşdan bir adamyň ykbalyndan kelam agyz söz gozgamaly boldum. Zähmet gahrymany, bütin ömrüni Nebitdag (*häzirki Balkanabat*) şäheriniň gurluşygyna bagyşlan Hajmyrat Annagylyjowyň atasyny iki ogly bilen birlikde ýigrimi adam edip, 1931-nji ýylda Öýleguşlukda (Gazanjyk etrabynda) baý bahansy bilen basýarlar. Läle gelneje pahyr dul galýar. Şol wagt Hajmyrat elinde eken. Men Hajmyrady ýedi-sekiz ýaşlaryndaka bilýärim. Ejesini turan ýerinde emer ýörerdi. Ejesi pahyryň gujagynda ýatardy. Oglanlykdan etdi dykylan ýalydy. Soňra uruş ýyllarynyň açlygy her kimi bir künjekden çykardy.

Hajmyrat Nebitdag gurlup başlan ýyllary uçilişede okap, gurluşyk işini kemsiz öwrendi. Iner ýaly adam bolup ýetişdi. Ene süýdünü ýedi ýyl emendigi mese-mälimdi. Bedeni berkdi. Bili kuwwatlydy. Gollary zorludy. Dyzy polatdan ýalydy. Jaý örüji bolup işlän döwürleri diňe Nebitdagda däl, Gazanjyk, Gyzyrlybat, etraplaryndaky dogan-garyndaşlarynyň arasynda tarypy ýetirilerdi. Jaý örende, oklan-oklan ýerinde oklaw ýaly edip gidiberer eken. Ýadamasy-ýaltanmasy bolmaz, iner ýaly güýçli diýerdiler.

Edilýän taryplar dogry eken. Onuň işleýşini gözüm bilen gördüm. On-on baş ýyl mundan ozal Ýasga baranymyzda Hajmyrat pahyr finleriň tagtadan edilen jaýyny gurnaýar eken. Endigime görä, daň saz berende oýanyardym. Şol wagt olar işe başlap, garaňky düşýänçä işlärdiler. Hajmyrat brigadirsiräp gomalyp durýan adamlaryň hilinden dälidi. Jaýyň o ýerini-bu ýerini çüýlände, urýan çekiji göze ilmezdi. Armasyny bereýin diýip ýörite ýanyna baranymda, onuň işleýşine haýranlar galardym. Brigadirleri janyny gaýgyrman işlänsoň, ýanyndaky ýoldaşlary-da ondan galmajak bolup haýyr-heläkdidi. Nebitdagda gurlan jaýlaryň köpüsi Hajmyradyň elinden çykandyr diýip, häzir-bu güne çenli adamlar märeke ýygmanyşan ýerde gürrüň edýärler. Ine, ene süýdünüň gudratynyň bir çeti.

Türkmen aýallary asyrlar boýy çagalaryny uzak wagtlap – iki ýyl, ondanam gowrak wagtlap emdirip gelipdirler. Yetmişinji ýyllara çenli emeli süýdün ady-sory yokdy. Eneler 5-12-ä çenli çaga dogrardylar. Üç ýaşa çenli emdirerdiler.

Ondan soň ýuwaş-ýuwaşdan nahar iýmegi öwrederdiler. Çaga sagdyn öserdi. Sirkawlamazdy. Şeýle ösen çaga ulalanda-da enesiniň beren ak süýdünü unutmazdy. O döwürde nesil aladasy yokdy. Çaga sany ýylba-ýyl artardy. Döwlet enelere çala-çula kömek bererdi. Keramatly Kuranda aýallaryň körpejeleri doly iki ýyllap emdirmegi ündelýär. Şeýle döp aýallaryň süňňüne ornaşan ýalydy.

Ýöne wagt geçmegi bilen, türkmeniň şeýle däbi unudylyp barýar. Tutuş dünýäde çagajyklar üçin emeli süýt öndürilýär. Şolaryň daşlaryndaky gaplaryň haşamly-haşamly bezelmegi-de az rol oýnamaýar. Daşyndaky ýazylan öwgüli sözler eneleri özüne çekdi. Ynanjaň, medeniýetleşen şäher aýallary çaga dogurmagy azaltdylar. Dogran çagasyny-da emeli süýt bilen sakladylar. Dogrusy, Orsyýediniň lukmanlary çagalary süýtden ir aýyrmagy, ilkinji aýlardan başlap, çagalary emeli süýt bilen saklamagy

enelere maslahat berip, gazet-žurnallarda çykyş etdiler. Ýuwaş-ýuwaşdan munuň bir çeti türkmen aýallaryna-da gelip ýetdi. Soňky on-onki ýylda has beterledi diýsek-de, ýalňyş bolmasa gerek.

Ene süýdüniň ýokumlylygyny hiç bir zada deňemek bolmaz. Haýwanda-da şeýle tebigy ýagdaý bolýar. Bir guzujygyň enesi ölse, başga bir goýna ýanap emdirseň, garnyny top ýaly ederem welin, şonda-da garny pökgerip, horlanmaga başlar. Bu-da ene süýdünin gudratynyň bardygynyň subutnamasydyr.

Emdirilýän çagalar çaga kesellerinden ygtybarly goragda bolýarlar. Olaryň janyna howp abanmaýar. Munuň şeýledigini gözi bilen gören, on-onki çagany ösdürip ýetişdiren eneler güwä geçýärler. Olaryň çagalarynyň syrkawlap keselhanada ýatanlary örän azdyr. Çaganyň hata bolýany-da seýrekdir. Juda körpeje wagtlary emdirilmedik çagalar köp syrkawlaýar. Ölüm howpy abanýar. Körpejelere 6-7 aýa çenli suw bermezdiler, «suw içse, içi ýellenýär» diýerdiler.

Käwagt oturyp pikir edýärim. Ýatan çaga ajpgyp oýanýar. Şol wagt emeli süýt berilýän emzikli çüýşe ene bilen deň otursa, ajpgan çaga emzikli çüýşä tarap emedekläp baraýjak ýaly. Çaga boş emzik berlende çapjynýar. Beýle etmek çaga üçin zyýanlymyka diýýärim. Içi ýellenjek ýaly bolup dur. Çaga diňe emdirilip naharlanylan wagtynda çaga dogrulmagynyň aralygyndaky arakesme köp bolýar (göwrede düwünçek galmaýar). Bu bolsa aýal organizmone dynç almaga, gurbat toplamaga, indiki göwrelilige çenli mazaly sagdynlaşmaga mümkinçilik berýär diýip, lukmanlar gaýdýarlar.

Uzyn gepiň gysgasy, neslimiz o diýen köpelip baranok. Ýaş zenanlaryň köpüsi bir, iki, köp bolsa üç çaga dogurýarlar-da dynýarlar. Öňki zenanlaryň başyna dönäýmeli eken. Arkalap ýowşan, meşikläp suw getirerdiler. Degirmen üwäp, çörek bişirerdiler. Iki wagtyna maşgalasyny naharlardylar. Goýun sagyp, süýt bişirerdiler. Zordan saçyny daramaga wagt tapardylar. Şonda-da 10-12-ä çenli çagany ösdürip ýetişdirerdiler. Häzirki wagtdaky ýaş zenanlaryň zähmeti, öňki zenanlara garanda, köp esse ýeňledi. Türkmen indi öýüni söküp-düzüp ýörmeli däl. Odun owradyp, ot ýakyp, kül dökmeli däl. Jennet ýaly ak jaýlaryň içiniň suwy-da ýetik, gazy-da. Diňe nesil köpeltmegiň aladasy bilen bolubermeli ýaly welin, ýöne şeýle boluberenok. Çagalaryň saglygyny goramagyň, bol-elin ýaşamagyň alasy azam edemzok. Watanymyzda ýüzläp-müňläp

zawod-fabrikler bar. Geljekde şolaryň aňly, düşüňjeli, ynsaply
eýeleri (iň bolmanda) özümüz dek bolsa ýagşy.

Tatar ÜYŞMEKOW. Medisina